

УДК 37726(477.73)

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2025.11>

Альона Чернюк,

ORCID iD 0009-0000-7071-0321

методист кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
alenacernuk08@gmail.com

ЗАБУТА СВЯТИНЯ МИКОЛАЇВЩИНИ (ЦЕРКВА СВЯТИХ ПЕТРА І ПАВЛА ЯК СИМВОЛ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ СПАДЩИНИ)

У науково-популярній статті висвітлено малодосліджену пам'ятку німецької колоніальної архітектури Півдня України – церкву Святих Петра і Павла, яку вибудовано в с. Степове (колишнє с. Карлсруе), а нині потребує відновлення та реставрації, оскільки є значущою частиною гуманітарної взаємодії Німеччини й України. Проаналізовано історію спорудження пам'ятки, її архітектурні особливості (поєднання неоготики та колоніальних традицій), унікальні фрески та їхнє збереження. Підкреслено роль храму як духовного й культурного осередку громади, а також значення його охорони для переосмислення внеску німецької спільноти у формування культурного ландшафту України. З'ясовано, що костел Святих Петра і Павла заслуговує на світове визнання, оскільки має багату історію єдності двох держав, дух стійкості та єдиний у своєму роді архітектурний стиль. Запропоновано теми позакласних заходів, музейних уроків для учнів 5–11 класів.

Ключові слова: духовність; костел Святих Петра і Павла; музейні уроки; німецько-українська спадщина; церковна архітектура.

© Чернюк А. В., 2025

Постановка проблеми. У XIX та на початку XX століть Південна Україна стала важливим центром поселення німецьких колоністів. Вони брали активну участь не лише в розвитку сільського господарства, а й сприяли культурному та духовному збагаченню краю, формуючи унікальні архітектурні надбання. Німецьку колонізацію Півдня України ґрунтовно вивчали історики, етнографи, соціологи, економісти й навіть мовознавці. Проте архітектурні надбання колоністів, зокрема храми, досі залишаються майже не дослідженими. Архітектура цих споруд мала відображати духовні потреби громади (Тимофієнко В. І., 2006, с. 391). Одним із найяскравіших об'єктів культурної спадщини тієї доби є церква

Святих Петра і Павла в селі Степове (колишнє Karlsruhe) Миколаївської області.

Історія цієї унікальної святині від початку і до сьогодні оповита таємницями: від моменту її спорудження, неповторного архітектурного стилю – до здатності вистояти перед усіма випробуваннями. Храм є носієм символічного потягу до життя, у якому сконцентовано духовно-культурний досвід людства. Аналіз цього сакрального об'єкта дає змогу не лише дослідити архітектурні елементи – поєднання неоготики та традиційного колоніального храмобудування, – а й заглибитись у маловідомі сторінки його історії.

Проблематика збереження пам'яток України охоплює правові, технічні та

фінансові проблеми: брак єдиного управління, недосконале законодавство, слабка відповідальність за руйнування, нестача належного фінансування, а також негативні зовнішні фактори, такі, як воєнні дії, що призводять до знищення культурної спадщини.

Актуальність цієї статті полягає в тому, що вона заповнює помітну прогалину в дослідженні архітектурної спадщини німецьких колоністів на Півдні України. Якщо історичні, етнографічні та соціальні аспекти колонізації вже неодноразово висвітлювалися в наукових працях, то сакральна архітектура, зокрема храми, лишалася майже поза увагою. На прикладі церкви Святих Петра і Павла в селі Степове (колишнє Карлсруе) розкрито унікальність поєднання неоготичного стилю з локальними традиціями колоніального храмобудування, показано духовно-культурну роль цієї споруди як центру громади.

У сучасних умовах ця тема набуває особливого значення, адже йдеться не лише про вивчення минулого, а й про збереження культурної пам'яті, що формує українську ідентичність. Ця стаття привертає увагу до необхідності реставрації й охорони церкви як унікальної пам'ятки німецької колоніальної архітектури, що відображає багатонаціональну історію Миколаївщини, сприяє подоланню стереотипів щодо історичної ролі німецької громади в Україні, утверджує ідеї міжкультурного діалогу та підкреслює цінність духовної спадщини як важливого чинника гуманітарного розвитку.

Аналіз наукових джерел. Музеєфікацію пам'яток архітектури та містобудування як засіб збереження історико-культурної спадщини досліджував М. Т. Брич. У своїй розвідці вчений аналізує світовий і вітчизняний досвід збереження історичних надбань, зокрема музейного простору України. На його думку, музеєфікація є сукупністю науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування (Брич М. Т., 2015, с. 32).

Сучасні механізми збереження пам'яток на законодавчому рівні описують Н. О. Здетовецька, О. Є. Ковальська. Учені порушують проблеми інвестування у сферу охорони культурної спадщини, звертають увагу на проблеми збереження культових споруд, наводять приклади функціональної адаптації цих типів пам'яток за часів радянської влади (Здетовецька Н. О., Ковальська О. Є., 2023).

Процеси розвитку німецьких колоній висвітлював В. С. Дробний. Учений досліджував певні аспекти господарського та релігійного життя (Дробний В. С., 2019, с. 135–137). Про те, як німці-колоністи на півдні України під час НЕПу зберегли й навіть посилили свої економічні та культурні позиції, хоча й перебували під тиском радянської влади, що чимдуж зростав, писав Ю. В. Котляр (2006). Учений висвітлював вплив переходу від «воєнного комунізму» до нової економічної політики на Півдні України, що зумовило соціальне протистояння на селі в умовах зародження тоталітарного режиму й намагання зберегти церковні цінності (Котляр Ю. В., 2005, с. 275).

Актуальні проблеми нормативного й організаційного забезпечення збереження архітектурної та містобудівної спадщини України порушено в праці В. В. Вечерського. Результатами його наукового пошуку стали висновки про потребу переходу від декларативної охорони історичних надбань до керованої системи управління ними: гармонізацію законодавства з європейськими конвенціями; повну інвентаризацію й паспортизацію об'єктів; установлення меж та режимів використання історичних ареалів; інтеграцію охоронних вимог у містобудівну документацію й процедури оцінки впливу на довкілля; створення сталих фінансових інструментів (цільові фонди, податкові стимули, державно-приватні партнерства) і розбудову регіональної мережі реставраційних центрів. Учений наголошує на професійних стандартах реставрації, підготовці кадрів, прозорості прав власності та механізмах адаптивного використання пам'яток. Особливо підкреслено

роль місцевих громад в ухваленні рішень і моніторингу стану об'єктів, що особливо важливо для периферійних сакральних споруд, зокрема костелу Святих Петра і Павла в с. Степовому (Вечерський В. В., 2019, с. 8). Реалізація цих заходів, за В. В. Вечерським, є необхідною передумовою збереження автентичності та внесення спадщини в сучасний соціокультурний фонд

Проблеми охорони об'єктів культурних надбань на території України розглядали Р. Ю. Кривенкова, Ю. С. Затилюк. У своїх роботах науковці фокусують увагу на стані охорони нерухомих культурних пам'яток в Україні: дефініції, правові інструменти, типові загрози та практичні рекомендації для посилення захисту

На важливості збереження та відродження автентичних об'єктів архітектурної та містобудівної спадщини, що ґрунтується на принципах реставрації, реконструкції, модернізації, регенерації та ревалоризації, наголошує Я. В. Васишин. Учений зазначає, що є потреба в розробленні та здійсненні комплексу науково-дослідних, ремонтно-реставраційних, природоохоронних, інформаційних, фінансово-економічних заходів для забезпечення збереження, використання та популяризації об'єктів культурної спадщини.

Про тісну взаємодію аспектів історико-культурного спадку та національної ідентичності, пов'язаних зі збереженням та промоцією історико-культурних надбань як важливих джерел формування національної ідентичності, писали Л. М. Тарангул, І. В. Чернікова, Л. Р. Дрогомирецька. У результаті досліджень з'ясовано, що питання національної ідентичності особливо актуалізується на фоні серйозних суспільно-політичних випробувань, кризових явищ у житті суспільства та соціуму, а також під час порушення питання про збереження пам'яток культури (Тарангул Л. М., Чернікова І. В., Дрогомирецька Л. Р., 2024, с. 147.)

Мета статті – висвітлити проблему збереження церковної архітектурної спадщини на Миколаївщині (на прикладі цер-

кви Святих Петра і Павла). **Завдання розвідки:**

- 1) проаналізувати історію спорудження пам'ятки, її архітектурні особливості;
- 2) розкрити роль храму як духовного й культурного осередку громади, значення його охорони для переосмислення внеску німецької спільноти у формування культурного ландшафту України;
- 3) запропонувати теми позакласних заходів, музейних уроків для учнів 5–11 класів.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні історико-культурного, описово-аналітичного та емпіричного підходів, що забезпечило комплексне розкриття теми та дало змогу поєднати елементи наукового аналізу з практичною учнівською діяльністю.

Виклад основного матеріалу. Україна вражає архітектурною величиною і красою своїх церков, храмів та костелів. Багато з них відомі широкому загалу, їх охороняють, пильнують і відновлюють, до них ідуть паломники й туристи, проте є й інші святині, які нищили раніше, про які не знають нині. Споруди потребують реставраційних робіт із залученням широкої уваги громадськості.

Ці місця повинні знати в усьому світі, бо, один раз побувавши там, кожен відчує велич цілої епохи. Доторкнувшись до стін споруди, проникне у світ історії певної епохи тих, хто був у той час там та творив історію. Тож із кожним днем перспектива цілковитого руйнування храмів стає все реальнішою. Південь України завжди був мультикультурним та мультирелігійним. Понад два століття минуло з того часу, коли перші німецькі колоністи з'явилися в південних степах України й уплинули на культуру цього краю. Мюнхен, Рорбах, Ватерлоо, Ландау, Грюнвальд, Карлсруе, Зульц, Шпесер, Блюменфельд – усе це села на території сучасної Миколаївщини. Нині вони мають інші топонімічні назви, а ще на початку ХХ ст. їхні найменування були

автентичними. Ці колонії, що їх заснували німці, вихідці з західних земель – із Бюртемберга, Бадена, Ельзасу, Рейнської Баварії у XVIII–XIX ст., названо на честь рідних міст у Німеччині.

Німецькі поселенці завжди вирізнялися особливою релігійністю, їхні вчинки мали ознаки духовності, порядності й організованості. У монографічному дослідженні розвитку регіону на Миколаївщині М. О. Багмета та Л. А. Ляпіної автори подають цікаві факти про колишнє поселення Карлсруе (нині с. Степове): «Навколо цього поселення було викопано 7 ставків, багатих на рибу. На південній околиці розташований висаджений фруктовий сад, який тягнувся до поселення Мульд (тепер с. Веселе). А в степу визрівав на плантаціях виноград. З чотирьох боків поселення височіли кам'яні хрести з розп'яттям Ісуса Христа. У період засухи пастори організовували хрестові ходи прихожан з молитвами й проханням до Бога, щоб послав дощі. У самому населеному пункті скрізь біля будинків були вимощені тротуари. Упродовж вулиць були висаджені рівними рядами дерева. Усі будівлі й дерева завжди підмазані й вибілені, подвір'я й вулиці охайні. Поміж деревами в різних кінцях села викопані 16 колодязів із джерельною водою» (Багмет М. О., 2006, с. 406).

Представимо результати розвідки. Дослідження проведено на території Миколаївської області, зокрема в селі Степове (колишня німецька колонія Карлсруе), а також у місті Миколаєві, де збережено окремі об'єкти матеріальної та духовної спадщини німецької громади.

Хронологічні рамки дослідження. Робота охоплює період другої половини XIX – початку XX століття, коли німецькі колоністи активно заселяли Південь України та формували спільну архітектурну та культурну спадщини. Емпіричний етап сучасного дослідження тривав з березня до серпня 2025. В опитуванні взяли участь 6 мешканців села Степове (різного віку, зокрема старожили) та 6 учнів ліцею № 19 міста Миколаєва, які долучилися до пошу-

кової діяльності під час тематичного тижня «Kulturspuren im Gebiet Mykolajiw».

У межах тематичного тижня «Kulturspuren im Gebiet Mykolajiw» мешканці села Степове разом із учнівською молоддю Миколаєва провели тематичне опитування з етноконфесійної історії краю, під час якого настоятелька храму матушка Людмила повідомила про проєктування, зведення споруди (архітектор – В. Корф), що фінансували самі мешканці. Будівництво розпочато 1881 року й тривало чотири роки. Храм площею 500 кв. метрів поставлено у формі тринефної базиліки. У 1900 році церкву урочисто освятили. Монументальна споруда є не лише релігійним осередком, а й центром громади: тут проводили культурні заходи, обговорювали важливі справи. Під час депортацій німців 1944–1945 років храм зазнав часткових руйнувань. Нинішній занедбаний стан даху й надбудов свідчить про непросту долю святині. Попри численні спроби знищення, вона збереглася. Спершу храм хотіли розібрати через небезпеку зсуву ґрунту, а місце перетворити на зерносховище. Згодом будівля слугувала кіноклубом, однак її особлива акустика спричиняла незручності.

З архітектурного та історичного поглядів цей пам'ятник можна вважати унікальним, надзвичайно цінним. Попри десятиліття занедбаності та численні спроби реставрації церква зберегла свою первісну форму та деякі елементи настінних розписів. Ці елементи дивом витримали вплив природи. Цей факт зумовлює їхню унікальність і робить їх об'єктом, що становить значний інтерес для подальших досліджень, вивчення та реставрації. Пам'ятка ілюструє внесок німецьких колоністів у формування українського культурного ландшафту та потребує переоцінки в сучасному дискурсі історичної пам'яті. Нині дивом вдалося зберегти унікальний фрагмент стельового розпису церкви Святих Петра і Павла, яку фахівці вважають одним з небагатьох сакральних об'єктів німецької колоніальної архітектури на півдні України. Фреска зображує Агнця Божого з німбом, що сто-

їть на книзі з сімома печатками – символи Ісуса Христа, його жертви та спасіння. На стельовій картині зображено двох ангелів, які, ймовірно, несуть знаки божественної присутності на тлі блакитного неба з зірками, що символізує Царство Небесне. Ця композиція є характерною для неоготичних вівтарних картин у Центральній Європі. Створення фрески приписують австрійському художникові Рафаелю Талеру, якого український уряд запросив її намалювати. Збереження цього фрагмента має надзвичайне значення для архітектурної спадщини німецьких колоній і підкреслює необхідність захисту таких об'єктів як носіїв мультикультурної пам'яті України (https://www.0512.com.ua/news/3144718/bez-krysi-i-prihozan-130-letnaa-istoria-kostela-nanikolaevsine-foto?utm_source=chatgpt.com).

Згідно з отриманою інформацією, онуки німецьких колоністів раніше регулярно відвідували поселення, старий цвинтар та церкву. За ініціативою німецької сторони було виділено фінансові кошти, придбано будівельні матеріали та розпочато підготовчі реставраційні роботи. Причини припинення проєкту не є однозначно підтвердженими. Один із нащадків ініціював установа меморіальної дошки біля самого костелу та надання церкві статусу офіційного пам'ятника, проте цю пропозицію місцева влада не підтримала. Натомість встановлено лише скромний пам'ятний камінь на в'їзді до села.

Також панувала думка, що від церкви до німецького кладовища пролягав підземний хід. Це припущення цілком правдиве, оскільки, згідно з аналізом наявних даних, кожна досліджена будівля мала підземний хід. Добре збудовані підвали під будинками селян, що зводили німецькі колоністи, є цінним й досі. У цьому підземному переході німці нібито ховали коштовності, документи та реліквії перед тим, як втекли або були депортовані. Той факт, що легенду про «скарби» пов'язано з цим періодом, не є дивним. Нині наявність підземного ходу з великим інтересом відстежують представники так званої «чорної археології».

Відповідно до вищезазначеного слушною є думка дослідниці Л. М. Тарангул про те, що нищення історико-культурної спадщини – це не лише матеріальне стирання з лиця землі здобутків багатьох поколінь, а й прагнення знівелювати історичну та культурну пам'ять, право на свої традиції, звичаї, ритуали та комеморативні практики, побутові звички, ментальність тощо (Тарангул Л. М., 2024, с. 151). Погоджуємося з цією позицією, оскільки нищення історико-культурної спадщини призводить не лише до втрати матеріальних свідчень минулого, а й до руйнування самої основи ідентичності народу. Знецінюючи традиції, звичаї та культурні практики, суспільство позбавляється духовних орієнтирів і тяглості поколінь. Втрата історичної пам'яті унеможливорює формування почуття належності, спільної відповідальності та гордості за своє коріння. Саме тому збереження й відновлення храмів є необхідною умовою не лише культурного розвитку, а й національної безпеки та єдності.

Як зазначає вчений-історик М. В. Гутник, у грудні 2023 р. у Києві відбувся міжнародний форум, на якому започатковано створення концепції стратегії збереження пам'яток, історико-культурних об'єктів і територій. На форумі досягнуто угоду про укладання Меморандуму про співпрацю між Міністерством культури та Всеукраїнською асоціацією охорони культурної спадщини з метою відновлення та реставрації культурної спадщини України після війни. Після війни реставраційні роботи будуть можливими за таких умов: наявність державної стратегії та чіткої нормативно-правової бази; достатнє фінансування як з державного бюджету, так і завдяки міжнародній допомозі; підготовка кваліфікованих фахівців у сфері реставрації та консервації; створення міжвідомчої координації між органами влади, науковими установами та громадськими організаціями; забезпечення прозорості та громадського контролю за процесом відновлення; використання сучасних технологій і матеріалів, що відповідають міжнародним стандар-

там охорони культурної спадщини. Лише за таких передумов можливо відновити та зберегти пам'ятки національного значення, повернувши їм їхню історико-культурну цінність та значущість у житті громади.

У нинішніх умовах, зазначають науковці Л. Р. Дрогомирецька, Л. М. Тарангул, І. В. Чернікова, так важливо плекати модерну національну ідентичність, спираючись не на застарілі чужинські історичні стереотипи та наративи, а на власну історико-культурну спадщину, яка має безліч прикладів героїчного чину, творчих злетів та гідних зразків для наслідування. Неабиякий потенціал для плекання національної ідентичності, особливо у молодого покоління, мають історико-архітектурні пам'ятки (Дрогомирецька Л. Р., Тарангул Л. М., Чернікова І. В., 2024, с. 152). З цією метою доречно проводити музейні уроки, екскурсії, інтерактивні квести, творчі майстерні та круглі столи, що сприятимуть формуванню особистої причетності школярів до історії та культури рідного краю. «Наскільки глибоко й часто особистість занурюватиметься у світ мистецтва, так і вибудовуватиметься її інтелектуальна, естетична картина світу, вважають Д. О. Крик, Л. А. Назаренко. За такої умови емоційний складник превалюватиме над розумовим. Оцінки й судження, які виникатимуть під час споглядання творів мистецтва, залишатимуться протягом тривалого часу в пам'яті глядача, світогляд набуватиме чіткіших обрисів» (Крик Д. О., Назаренко Л. А., 2025, с. 49).

Пропонуємо теми музейних уроків, позакласних заходів із метою утвердження суб'єктності України та розвитку ідентичності юних українців, на яких розглядатимуться практичні кейси, пов'язані зі збереженням та промоцією історико-культурної спадщини Миколаївщини, популяризацією культурних практик та інтеграцією молоді у процеси локальної пам'яттєвої політики:

5 клас

1. «Що таке пам'ятки архітектури?»
2. «Історія збереження пам'яток нашої місцевості».

3. «Музеї як охоронці архітектурних цінностей».

6 клас

1. «Архітектурні пам'ятки як надбання нації».
2. «Миколаївщина крізь призму історичних споруд» – ознайомлення з місцевими пам'ятками, їхньою історією та значенням.
3. «Збережи спадщину – збережи себе» – інтерактивна гра про важливість охорони культурних об'єктів.

7 клас

1. «Архітектура Миколаєва: мова каменю і часу» – дослідження стилів і епох у місцевій архітектурі.
2. «Як будівлі розповідають історії» – практичне заняття з вивчення об'єктів спадщини.
3. «Мандрівка в минуле: віртуальний тур пам'ятками Миколаївщини» – використання цифрових технологій для популяризації спадщини.

8 клас

1. «Архітектурна спадщина як ресурс розвитку громади» – обговорення, як пам'ятки можуть сприяти туризму та економіці.
2. «Від руїн до шедеврів: історії порятунку» – кейси успішної реставрації в Миколаївській області.
3. «Я – спадкоємець культурної пам'яті» – творча майстерня з виготовлення буклетів, постерів, відео про місцеві пам'ятки.

9 клас

1. «Музей – сучасний хранитель історії: як ми вивчаємо та зберігаємо пам'ятки».
2. «Пам'ятки архітектури: показник цивілізованості суспільства».
3. «Подорож у минуле: інтерактивні квести історичними пам'ятками Миколаївщини».
4. «Жива історія: легенди та перекази рідного краю».
5. «Символіка архітектури: що розповідають фасади й орнаменти».

10 клас

1. «Роль молоді у збереженні культурної спадщини».
2. «Медіапроекти та соціальні кампанії: як популяризувати культурні пам'ятки».
3. «Архітектурні стилі Миколаївщини: від класики до модерну».
4. «Волонтерство у сфері культури: внесок школярів».
5. «Пам'ятки як туристичний ресурс: шлях до розвитку громади».

11 клас

1. «Методи реставрації та збереження старих будівель».
2. «Роль громади у збереженні архітектурної спадщини».
3. «Правові основи охорони культурної спадщини України».
4. «Європейський досвід збереження пам'яток: що можемо перейняти?»
5. «Культурна спадщина і національна ідентичність: точки перетину».

Глибшому розкриттю окресленої тематики, розвитку особистості та передачі культурного досвіду учнівській молоді допоможе практична реалізація основних принципів і завдань музейної педагогіки. Миколаївська дослідниця О. О. Сокурєнко відзначає їхній виховний потенціал у контексті реалізації Концепції національно-патріотичного виховання молоді, що стає важливою частиною освітнього процесу в сучасних умовах.

Реалізація музейної педагогіки вчена вбачає в її потужному ресурсі в реалізації завдань виховної роботи, зокрема національно-патріотичного виховання молоді, що має стати важливою частиною освітнього процесу в умовах сьогодення (Сокурєнко О. О., 2024, с. 110).

З огляду на значний історико-культурний потенціал церкви Святих Петра і Павла, доцільним видається:

- **інтегрувати тему збереження сакральної архітектури** у зміст уроків історії, культури, літератури та мистецтва;
- **проводити виїзні музейні уроки,**

екскурсії та інтерактивні квести на базі храму, що сприятиме формуванню національної ідентичності та історичної пам'яті учнів;

- **розробити освітні програми та факультативні курси**, які міститимуть практичні кейси зі збереження та реставрації пам'яток, приклади міжнародного досвіду;
- **залучати учнівську молодь до волонтерських і дослідницьких проєктів**, пов'язаних із промоцією та популяризацією культурної спадщини Миколаївщини;
- **організовувати позакласні заходи** («Музей – сучасний хранитель історії», «Роль молоді у збереженні культурної спадщини», «Методи реставрації та збереження старих будівель» тощо), які сприятимуть усвідомленню власної причетності до процесів збереження культурних цінностей.

Про потребу в збереженні історичної спадщини писав відомий український письменник О. Т. Гончар у романі «Собор»: «Собори душ своїх бережіть, друзі...» (Гончар О. Т., 1992). Це заклик берегти духовні цінності, такі, як: честь, совість, щирість, краса, правда, любов до людей та історична пам'ять. Це агітація до збереження духовної сутності людини, до боротьби з моральною порожнечою та перетворенням на «нелюдів».

В авторському відеоролику порушено проблему збереження пам'яток сакральної архітектури. Медіатекст засвідчує колишню велич і красу архітектурної споруди, нагадує про духовні й культурні цінності нашого народу (<https://youtube.com/shorts/e3DNxmBQD1c>).

Висновки. Досліджувана церковна споруда цілком може відповідати критеріям офіційного визнання архітектурною пам'яткою місцевого, а за певних умов – національного значення. Вона є унікальним зразком сакральної архітектури початку XX століття, що поєднує історичну цінність, художню виразність і символічне

значення для регіону. Збереження та охорона цього храму постають не лише як завдання культурної політики держави, а й як важливий чинник у процесі подолання стереотипів щодо історичної ролі німецької громади в Україні.

Монументальність і художню довершеність церкви Святих Петра і Павла в Миколаївській області належить розглядати не лише крізь призму драматичних воєнних подій, які призвели до її занепаду, а передусім у ширшому гуманітарному контексті. Вона є складником розвитку міжкультурного діалогу та взаємоповаги між Україною та Німеччиною, свідченням історичного співжиття та співтворчості двох народів. У цьому контексті храм може і повинен стати не лише пам'яткою минулого, а й важливим освітнім, виховним та культурним осередком для сучасної громади, центром історичної пам'яті й збереження спільних цінностей.

Запропоновані теми позакласних заходів та музейних уроків сприятимуть формуванню в учнів глибшого усвідомлен-

ня культурної спадщини рідного краю, вихованню поваги до історії та духовних цінностей минулого, розвитку дослідницького інтересу й естетичного смаку. Такі заходи допоможуть не лише відновити пам'ять про архітектурну перлину неоготичного стилю, а й усвідомити роль німецької спільноти у формуванні історичного обличчя Миколаєва. Через інтерактивні екскурсії, проекти, мистецькі зустрічі та дискусії учні вчитимуться бачити в старовинних спорудах не руїни, а минувшину, що потребує збереження та продовження, – тобто долучатися до відродження локальної пам'яті й формування громадянської відповідальності за культурну спадщину.

Перспективи дослідження полягають у подальшому вивченні історії архітектурних пам'яток Миколаївщини, розташованих у степових районах, які нині забуті та занедбані, з метою їхнього відродження, повернення до культурного життя та гідного визнання в історичному контексті України й Німеччини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багмет М., Ляпіна Л. Німецька католицька церква в Степовому Миколаївської області / М. Багмет, Л. Ляпіна // Німецькі поселенці в Україні: історія та сьогодення. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – № 1. – С. 405–407.
2. Брич М. Музеефікація пам'яток архітектури та містобудування як засіб збереження історико-культурної спадщини / М. Брич // Historical and cultural studies. 2015. Vol. 2, Num. 1. С. 31–35. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hcs_2015_2_1_9
3. Вечерський В. В. Охорона культурної спадщини в історичних містах / В. В. Вечерський // Сіверщина в історії України. – 2019. – Вип. 12. – С. 7–9.
4. Гончар Олесь. Тронка. Собор. Передмова: А. Погрібний / О. Гончар. – Київ : Дніпро, 1992. – 688 с.
5. Дробний В. С. Розвиток німецької колонії Гальбштадт у другій половині XIX – на початку XX ст. / В. С. Дробний // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки. – 2019. – № 2 (48). – С. 135–137.
6. Здетовецька Н. О., Ковальська О. Є. Адаптація та збереження архітектурної спадщини: питання ефективного використання / Н. О. Здетовецька, О. Є. Ковальська // Теорія та практика дизайну. Архітектура та будівництво. – 2023. – Вип. 27. – С. 49–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.6>
7. Котляр Ю. В. Німецькі колонії Півдня України в період нової економічної політики / Ю. В. Котляр // Німецькі поселенці в Україні: історія та сьогодення. – Київ–Миколаїв :

Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – С. 334–343.

8. Котляр Ю. В. Селянство півдня України в період нової економічної політики (1921–1929 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук (07.00.01 – історія України) / Ю. В. Котляр. – Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса. – 2005. – 436 с.

9. Крик Д. О., Назаренко Л. А. Розвиток художньо-естетичної культури вчителів засобами проєкту «Галерея мистецтв» (Тематичні виставки) / Д. О. Крик, Л. А. Назаренко // Вересень. – 2025. – № 1 (104). – С. 47–63. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2025.05>

10. Сокурєнко О. О. Музейна педагогіка в утвердженні національної та громадянської ідентичності здобувачів освіти / О. О. Сокурєнко // Вересень – 2024. – № 4. – С. 108–123. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.09>

11. Тарангул Л. М. та інші. Збереження історико-культурної спадщини України як чинник національної ідентичності / Л. М. Тарангул, І. В. Чернікова, Л. Р. Дрогомирецька // Культурологічний альманах, 2024. – № (1), 147–159. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.18>

12. Тимофієнко В. Церкви німецьких колоністів у Південній Україні / В. Тимофієнко // Німецькі поселенці в Україні: історія та сьогодення. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – № 1. – С. 390–398.

A FORGOTTEN SHRINE IN THE MYKOLAIV REGION (THE CHURCH OF SAINTS PETER AND PAUL AS A SYMBOL OF THE GERMAN-UKRAINIAN HERITAGE)

Chernyuk Alyona,

*The Methodologist, Department of Theory and Methods of
Language-Literary and Artistic-Aesthetic Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
olha.mkhytarian@moippo.mk.ua*

The Church of Saints Peter and Paul in Stepove (formerly Karlsruhe, the Mykolaiv region) is an exemplar of German colonial architecture in southern Ukraine, despite its remarkable nature being largely overlooked. Constructed between 1881 and 1885 under the design of architect Viktor Korf and financed by the local German community, the three-nave basilica functioned not only as a religious space but also as a cultural and social centre. The architectural style of the church combines neo-Gothic features with local colonial traditions, and surviving wall paintings and a preserved ceiling fresco depicting the Lamb of God serve to emphasise the building's artistic value. Despite the considerable damage sustained during wartime and the subsequent attempts to either repurpose or demolish the building, the church has displayed a remarkable degree of resilience, retaining both its structural integrity and its symbolic meaning. Archival evidence and oral testimonies from Stepove residents reveal the significance of the site for successive generations of descendants, who sought to restore the building and commemorate its history. The church thus serves as a physical manifestation of the spiritual and cultural aspirations of German settlers while also serving as tangible evidence of intercultural interaction between Germans and Ukrainians. As an object of heritage, it is imperative that it should be reassessed within the contemporary discourse of historical memory, recognised as a monument of local or even national importance, and that systematic efforts be

made for its conservation and educational integration. The Church of Saints Peter and Paul is a testament to the shared cultural landscape of Ukraine and Germany, emphasising the imperative of safeguarding such sites as symbols of resilience, identity, and dialogue.

Keywords: church architecture; German-Ukrainian heritage; museum lessons; spirituality; the Church of Saints Peter and Paul.

REFERENCES

1. Bahmet, M. & Liapina, L. (2006). Nimetska katolytska tserkva v Stepovomu Mykolaivskoi oblasti [German Catholic Church in Stepovo, Mykolaiv Region]. *Nimetski poselentsi v Ukraini: istoriia ta sohodennia*. Mykolaiv: MDHU im. Petra Mohyly, 1, 405–407 (ukr).
2. Brych, M. (2015). Muzeifikatsiia pamiatok arkhitektury ta mistobuduvannia yak zasib zberezhennia istoriko-kulturnoi spadshchyny [Museumization of architectural and urban planning monuments as a means of preserving historical and cultural heritage]. *Historical and cultural studies*. Vol. 2. № 1, 31–35. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hcs_2015_2_1_1 (ukr).
3. Drobnyi, V. S. (2019). Rozvytok nimetskoi kolonii Halbshtadt u druhii polovyni XVIII – na pochatku XIX st. [The development of the German colony of Halbshtadt in the second half of the 18th century – at the beginning of the 19th century]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Istorychni nauky*, 2 (48), 135–137 (ukr).
4. Honchar Oles (1992). *Tronka. Sobor* [Tronka. Cathedral]. Kyiv: Dnipro (ukr).
5. Kotliar, Yu. V. (2006). Nimetski kolonii Pivdnia Ukrainy v period novoi ekonomichnoi polityky [The German Colony in Southern Ukraine during the Period of New Economic Policy]. *Nimetski poselentsi v Ukraini: istoriia ta sohodennia*. Kyiv–Mykolaiv: Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly, 334–343 (ukr).
6. Kotliar, Yu. V. (2005). *Selianstvo pivdnia Ukrainy v period novoi ekonomichnoi polityky (1921–1929 rr.)* [The peasantry of southern Ukraine during the period of the New Economic Policy (1921–1929)]. (Doctor's thesis). Odeskyi natsionalnyi universytet im. I. I. Mechnykova. Odesa (ukr).
7. Kryk, D. O. & Nazarenko, L. A. (2025). Rozvytok khudozhno-estetychnoi kultury vchyteliv zasobamy proiektu «Halereia mystetstv» (Tematychni vystavky) [Development of artistic and aesthetic culture of teachers through the project «Gallery of Arts» (Thematic exhibitions)]. *Veresen*, 1 (104), 47–63. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2025.05> (ukr).
8. Sokurenko, O. O. (2024). Muzeina pedahohika v utverdzheni natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti zdobuvachiv osvity [Museum pedagogy in the affirmation of national and civic identity of education seekers] *Veresen*, 4, 108–123. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.09> (ukr).
9. Taranhul, L. M., Chernikova, I. V. & Drohomiretska, L. R. (2024). Zberezhennia istoriko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy yak chynnyk natsionalnoi identychnosti [Preservation of the historical and cultural heritage of Ukraine as a factor of national identity]. *Kulturolohichniy almanakh*, (1), 147–159. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.18> (ukr).
10. Tymofienko, V. (2006). Tserkvy nimetskykh kolonistiv u Pivdennii Ukraini [Churches of German colonists in southern Ukraine]. *Nimetski poselentsi v Ukraini: istoriia ta sohodennia*. Mykolaiv: MDHU im. Petra Mohyly, 1, 390–398 (ukr).

11. Vecherskyi, V. V. (2019). Okhorona kulturnoi spadshchyny v istorychnykh mistakh [Protection of cultural heritage in historical places]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 12, 7–9 (ukr).

12. Zdetovetska, N. O. & Kovalska, O. Ye. (2023). Adaptatsiia ta zberezhennia arkhitekturnoi spadshchyny: pytannia efektyvnoho vykorystannia [Adaptation and preservation of architectural heritage: issues of effective use]. *Teoriia ta praktyka dyzainu. Arkhitektura ta budivnytstvo*. Vyp. 27, 49–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.6> (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 06.11.2025

Прийнято до друку: 21.12.2025